

УДК 336:005.336

Гирба О.О.,
аспірант кафедри міжнародної економіки*
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

КАТЕГОРІАЛЬНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОСТКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Питання визначення та підтримання фінансової стабільності набуває все більшої актуальності як серед науковців, так і серед відповідних органів регулювання. Ця проблема особливо загострилася в останні роки після гострої фази світової фінансової кризи 2008-2009 рр., коли постала потреба вироблення дієвої концепції посткризового розвитку. У розвинутих ринкових економіках загрози фінансовій стабільності можуть породжуватися різними причинами, серед яких особливе місце посідають циклічність економічного розвитку країн, низький рівень прозорості корпоративного управління та структури власності, а також недостатність конкурентних відносин у деяких галузях. Ураховуючи високий рівень інтернаціоналізації та глобалізації національних економік у світове господарство, вплив зовнішнього фактору на забезпечення фінансової стабільності виходить на перший план. На сьогодні все ще не існує єдиного уніфікованого поняття фінансової стабільності, яке б було загальноприйнятим і чітко відмежовувалося від понять «фінансова стійкість» та «фінансова безпека».

Для практичного вирішення проблеми забезпечення фінансової стабільності наприкінці 90-х рр. ХХ століття почала діяти Програма оцінки фінансового сектора, що стала спільним проектом Світового банку та Міжнародного валютного фонду, а у 1999 році почав діяти Форум з фінансової стабільності. Для з'ясування питання структурних зрушень «Групою двадцяти» (G-20) було організовано Раду з фінансової стабільності (англ. The Financial Stability Board) у 2009 році. Проте, з'ясування теоретичних питань сутності фінансової стабільності ці інституції перед собою не ставили.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему визначення фінансової стабільності як економічної категорії розробляли зарубіжні та вітчизняні науковці, серед яких на увагу заслуговують праці Я.В. Белінської, В.П. Биховченко, Л.Е. Гаджиевої, В. Козюка, В.В. Коваленко, В. Корнєєва, Е.А. Олейникова, В.К. Сенчагова, Дж. Стігліца, Ж.-К. Тріше, Л. Річардсона, Г. Шиназі, С. Фішера, а також роботи співробітників центральних банків багатьох країн та провідних міжнародних організацій.

Однак, поки що не існує загально визначеного підходу до детермінації поняття «фінансової стабільності» та співвідношення його з іншими економічними категоріями, серед яких особливе місце посідають «фінансова стійкість» та «фінансова безпека».

Постановка завдання. Метою статті є визначення фінансової стабільності як економічної категорії та обґрунтування відмінних рис у змістовному наповненні схожих економічних категорій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова стабільність є однією зі складових макроекономічної стабільності держави. Для підтримки стабільності цін та ефективного проведення монетарної політики необхідно забезпечити стабільність фінансової системи. На сьогоднішній день науковці та експерти виокремлюють три об'єкта фінансової стабільності: банківська система, підприємницький сектор та фінансова система в цілому. У даній статті об'єктом дослідження виступає фінансова система країни. На сьогодні не існує єдиного підходу до трактування фінансової стабільності як економічної категорії.

Ряд науковців, серед яких А. Крокет, Л. Річардсон фінансову стабільність починають визначати як стан, що протилежний фінансовій нестабільності, коли у економіці виникають дестабілізаційні ситуації, а у результаті – загрози виникнення системної кризи. В основі такого тлумачення лежить факт циклічності економіки і гіпотеза наявності внутрішньої схильності приватних фінансових інститутів періодично стикатися з проявами кризових явищ в економіці. Подальша дестабілізація в економіці призводить до виникнення дисбалансів і криз. При дослідженні економічних процесів та явищ переважна більшість американських політологів дотримується саме такої точки зору щодо фінансової стабільності. Однак при такому тлумаченні відсутня критична точка зору щодо факторів, які забезпечують фінансову стабільність.

Схожим до цієї групи поглядів є варіант трактування поняття «фінансова стабільність» з боку Європейського центрального банку, де зазначається, що це саме умова, при якій фінансова система здатна протистояти негараздам, а також вирішувати проблему фінансової незбалансованості. Фахівці

* Науковий керівник: Макаренко М.І. – д.е.н., професор

різних центральних банків світу, зокрема, Національного банку Республіки Казахстан теж притримуються позиції експертів із ЄЦБ. Вони фінансову стабільність розуміють як відсутність диспропорцій в економіці, що можуть призвести до подальшої негативної корекції фінансових ринків, виникнення системної кризи і нездатності фінансових інститутів забезпечувати безперебійне функціонування фінансової системи, а також підтримувати ділову активність реального сектора економіки [5].

Другим узагальненим способом трактування поняття «фінансової стабільності» став такий стан фінансової системи, за якого зберігається оптимальний вибір у співвідношенні «інвестиції/заощадження». Тут кожна держава здатна вести виважену економічну політику для того, щоб оцінити реальний рівень ризиків та ефективність ризик-менеджменту. Іншими словами, зберігається збалансованість між стійкістю та ефективністю фінансового сектора. Автором такої позиції є відомий фінансист, голова ЄЦБ у період 2003-2011 рр. Жан-Клод Тріше [9, с. 45]. Тим не менш, відсутні коментарі щодо рівня, який був би оптимальним у такому співвідношенні, а також не робиться поправка на рівень розвитку країни.

Децю під іншим кутом зору розглядають дане питання такі науковці як Ю.М. Сапачук, Г. Шиназі, які вказують на основні частини фінансової стабільності та функції, які виконує фінансова система або держава в цілому. Зокрема, мають виконуватись такі завдання, як забезпечення ефективного перерозподілу ресурсів від власників заощаджень до самих інвесторів, вчасне передбачення шоків та ризиків на функціонування економіки, а також результативний процес управління такими негативними явищами. Доцільно було б зазначити, яким чином держава чи фінансова система може виконувати ці завдання.

Як правило, прихильники доктрини монетаризму розглядають фінансову стабільність з позиції делегування центробанку експліцитного мандату на забезпечення її без відповідних екстраполяцій щодо стану глобальної економіки [4, с. 34].

Міжнародний валютний фонд у своєму виданні з фінансової стабільності більше зосереджує увагу на головному завданні самого видання, а не на трактуванні поняття «фінансова стабільність». Тож у своєму аналізі МВФ приходиться до висновку, що основним завданням такого підходу є надання пояснень щодо джерел даних і визначень, концепцій і методів, що використовуються у макропроденційному аналізі. Нагадаємо, що у даному випадку мається на увазі дослідження та оцінка вразливих місць і сильних сторін фінансових систем для зниження ймовірності провалу фінансової системи [4, с. 37].

Недоліком усіх цих визначень є неможливість дати вичерпну якісну характеристику фінансової стабільності та адекватну кількісну оцінку прийнятності її рівня через інтегрований показник чи систему окремих індикаторів.

На сьогодні поняття «фінансової стабільності» (англ. financial stability) часто ототожнюють з категорією «фінансова стійкість». На думку А.В. Лазня, дані поняття не можна ототожнювати чи навіть використовувати як синоніми. Ми схильні притримуватися такої ж позиції. Оскільки фінансова стійкість більш вузьке поняття та означає саме можливість фінансової системи повертатися до стану рівноваги після шоків або кризових явищ в цілому. Фінансова стабільність означає незмінність структури фінансової системи та перебування її постійно у стані рівноваги.

Іноді фінансову стабільність також розглядають як фінансову безпеку. Чинне законодавство України дає чітке визначення категорії «фінансова безпека». Так, у Наказі Міністерства економіки України від 02 березня 2007 року фінансова безпека трактується як «стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [9]. У той же час зазначається, що фінансова безпека є однією зі складових економічної безпеки, яка визначається як «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави» [9].

Білоруські науковці досить чітко визначають поняття економічної безпеки, що, по суті, можна ототожнювати з українським трактуванням «фінансової безпеки». Автори навчального посібника «Економічна безпека і економічна політика» за загальною редакцією А.В. Бондаря та С.Н. Князева термін «економічна безпека» розглядають як стан економіки й інститутів влади, при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів, гармонічний, соціально направлений розвиток країни в цілому, достатній економічний потенціал навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів, підтримання соціально-політичної стабільності суспільства [2, с. 78]. Схожу думку висловлюють й інші науковці, серед яких Е.А. Олейников, Л.Е. Гаджиева, В.К. Сенчагов та інші [9, с. 45].

Як правило, саме вітчизняні та російські науковці фактично ототожнюють такі поняття, як «фінансова безпека» і «фінансова стабільність». Серед них найбільшої уваги заслуговують думки С. Козлова, який вважає, що фінансова безпека по суті є стабільний стан фінансової системи, який спрямований на економічний розвиток [3, с. 27].

У свою чергу О. Василик досить виважено підходить до трактування поняття «фінансова безпека» у контексті надійної захищеності фінансової системи від зовнішніх і внутрішніх загроз [1, с. 108]. Близьким за цією думкою є судження А. Сухорукова. У своїх працях В.К. Сенчагов ще більш ґрунтовно дослідив проблематику фінансової безпеки. На його думку, цю економічну категорію слід розглядати у контексті такого розвитку фінансової системи, фінансових відносин і процесів в країні, при яких будуть сформовані необхідні прийнятні фінансові умови і ресурси для соціально-економічної стабільності і розвитку суспільства, збереження цілісності й єдності фінансової системи (включаючи грошову, бюджетну, кредитну, податкову і валютну системи), успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам держави [11, с. 5-6].

Фінансова безпека є однією з десяти складових економічної безпеки. Вона має складну багаторівневу структуру, що має самостійні підсистеми. Вважаємо за доцільне розглядати поняття ж «фінансова стабільність» як передумову функціонування фінансової безпеки держави.

Існує ще й інший підхід щодо відмежування понять «фінансова стабільність» від схожих економічних категорій. Він ґрунтується на принципі відношення до часу. Тут автори виходять з того, що умови існування будь-якої системи, будь-якого суб'єкту, по-перше, не будуть фіксовані і визначені. По-друге, вони постійно знаходяться у перехідному стані. Тому неминуче існують умови, які суб'єкт безпеки не в змозі контролювати. Більш того, навіть не маючи можливості контролювати якісь умови, суб'єкт здатний нейтралізувати згубні наслідки їх впливу і вихідні від них загрози.

Важливо, що для опису стану фінансової системи держави доцільніше використовувати термін «фінансова стабільність», що має більш динамічну характеристику, так як безпека втілює відсутність загроз для виживання, а стабільність – це здатність компенсувати такі погрози в разі їх виникнення за рахунок внутрішніх адаптаційних можливостей [7, с. 45-46].

Розвиток світогосподарських зв'язків та поширення у фінансово-кредитній сфері в останні роки глобалізаційних процесів призводить до виникнення парадоксу. Його суть полягає у тому, що спочатку лібералізація руху капіталу сприяє підвищенню ефективності національних економік та притоку прямих інвестицій, а згодом до високого рівня залежності й, відповідно, до ймовірності поширення кризових явищ однієї держави на економічну систему всіх країн, що стає можливим через рух спекулятивного капіталу та нарощування обсягів боргових зобов'язань [10, с. 117].

На сьогоднішній день вирішення питання забезпечення фінансової стабільності покладена на центральні банки країн світу, а міжнародні валютно-фінансові організації можуть надавати рекомендації щодо ефективного проведення такої політики. Переважна більшість центробанків країн ОЕСР уже на сьогодні регулярно на щоквартальній або піврічній основі готують огляди або звіти про фінансову стабільність, де вказують основні індикатори фінансової стабільності та надають короткі коментарі визначеним показникам.

Важливим фактом також є те, що деякі центробанки створили внутрішні комітети для забезпечення фінансової стабільності. Зокрема, міждисциплінарний підхід при проведенні операцій в області фінансової стабільності використовує центральний банк Німеччини, а Банк Англії має спеціальний підрозділ з фінансової стабільності у своєму складі.

В Україні нещодавно у Національному банку України створено Департамент економічної політики, у складі якого виокремлюють Управління з фінансової стабільності. Він якраз займається аналізом і моніторингом окремих показників фінансової стабільності.

На думку члена правління Європейського центрального банку, Президента Національного банку Австрії Евальда Новотни, для забезпечення фінансової стабільності країни необхідно забезпечити незалежність національного банку від протиборства у країні та політичних змін [6].

Вважаємо за доцільне у питанні дослідження фінансової стабільності зосередити увагу на такому аспекті, як регулювання зі сторони держави. Для багатьох країн світу, серед яких і Україна, дії держави мають бути спрямовані у період посткризового відновлення на дерегуляцію бізнесу, а також формування сприятливого фіскального простору. Крім цього, не слід ототожнювати схожі за змістовним навантаженням, але все ж відмінні один від одного поняття «фінансова стабільність», «фінансова стійкість» та «фінансова безпека».

На нашу думку, термін «фінансова стабільність» за змістовним навантаженням перебуває між поняттям «фінансова стійкість» і «фінансова безпека». Більш того, при розгляді даного питання виходимо з думки тієї групи науковців, які переконані у тому, що фінансова стабільність є однією із передумов забезпечення фінансової безпеки держави.

На нашу думку, «фінансову стабільність» як економічну категорію слід розглядати в розрізі властивості фінансової системи збалансовано функціонувати під дією негативних внутрішніх і зовнішніх факторів, а також можливість її своєчасно нейтралізувати шоки для усунення небезпек виникнення та розповсюдження кризових явищ в економіці держави та світу.

Висновки з даного дослідження. Отже, у процесі формування концепції посткризового розвитку країн потрібне не лише розроблення системи практичних заходів щодо забезпечення фінансової стабільності, але й категоріальна визначеність у даному питанні. На сьогодні відсутня

одностайність відносно трактування фінансової стабільності як економічної категорії. Її розглядають з точки зору відношення до часу, здатності до відновлення у випадку структурних зрушень в економіці та через співвідношення «інвестиції/заощадження». Поняття «фінансова стабільність» є своєрідним буфером між «фінансовою стійкістю» та «фінансовою безпекою», займаючи так звану «золоту середину» у змістовному навантаженні поняття.

Література

1. Василик, О. Фінансова безпека [Текст] : економічна енциклопедія: У 3 т. / О. Василик, С. Мочерний. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – Т.3. – 952 с.
2. Экономическая безопасность и экономическая политика [Текст] : учеб. пособие / под. ред. А.В. Бондаря. – Минск: БГЭУ, 2007. — 423 с. – ISBN 5-238-00154-1.
3. Козлов, В. Банківська система: стан, особливості та взаємозв'язок із фінансовою безпекою [Текст] / С. Козлов // Юридична газета. - 2005. – №10. - С-25-34.
4. Козюк В. Монетарні аспекти розвитку поглядів на проблему забезпечення глобальної фінансової стабільності [Текст] / В. Козюк // Вісник НБУ. – 2007. - №4. – С. 34-39.
5. Меморандум по вопросам финансовой стабильности Республики Казахстан от 10.11.2007 [Электронный ресурс]. – 2008. – Режим доступа: <http://www.nationalbank.kz/?docid=653&uid> – Дата доступа: 12.09.2008.
6. Незалежність нацбанку формує фінансову стабільність держави – президент Національного банку Австрії [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/news/24358847.html>
7. Платонов, В. Финансовая стабильность: теоретико-методологический аспект [Текст] / Валентин Платонов // Банкаўскі веснік. – 2009. – № .1 – С. 44-47.
8. Показники фінансової стабільності [Текст] : посібник Міжнародного валютного фонду. – К. : Діалог прес, 2007. – 93с.
9. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : наказ Міністерства економіки України від 02.03. 2007 року. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>
10. Сапачук, Ю.М. Теоретико-методологічна основа фінансової стабільності [Текст] / Ю.М. Сапачук // Вісник. – 2010. – №1. – С. 117-122.
11. Сенчагов, В.К. Экономическая безопасность России [Текст] / В.К. Сенчагов // ЭКО. – 2007. – №5. – С. 2—20.

УДК 336.71:336.77:658.15:338.124.4 (477)

Юрків М.Т.,
аспірант*

Львівська державна фінансова академія

УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНИМИ КРЕДИТАМИ БАНКІВ – ЗАПОРУКА СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Робота з проблемними кредитами потребує від комерційних банків України на сучасному етапі використання нових напрямів та забезпечення високої кваліфікації і спеціальної підготовки працівників, які відповідають за формування політики управління проблемною заборгованістю, аналіз та оцінку ризиків позичальників, моніторинг та роботу з проблемними кредитами, оцінку фінансового стану позичальників, аналіз та супровід інвестиційних проектів для реалізації яких надавали кредити. В умовах економічної кризи дана проблема тільки поглиблюється, адже ризик непогашення заборгованості за кредитними зобов'язаннями зростає і кількість проблемних кредитів банків збільшується. Тому вартість проведення ефективної кредитної політики та організації кредитної роботи в банку, включаючи досвідчену команду кредитного аналізу та контролю,

* Науковий керівник: Біттер О.А. – д.е.н., професор